

Emr-i bil Ma'rufun sınırları

Ebû Saîd el-Hudrî -radiyallahu anh-'dan rivayet edildiğine göre o şöyle demiştir. Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-'in şöyle söylediğini işittim:

عن أبي سعيد الخدري رضي الله عنه قال: سمعت رسول الله صلى الله عليه وسلم يقول: «مَنْ رَأَى مِنْكُمْ مُنْكَرًا فَلْيُغَيِّرْهُ بِيَدِهِ، فَإِنْ لَمْ يَسْتَطِعْ فَبِلِسَانِهِ، فَإِنْ لَمْ يَسْتَطِعْ فَبِقَلْبِهِ، وَذَلِكَ أَضْعَفُ الْإِيمَانِ».

Kim bir kötülük görürse, onu eliyle değiştirsın. şayet eliyle değiştirmeye gücü yetmezse, diliyle değiştirsın. Diliyle değiştirmeye de gücü yetmezse, kalbiyle buğzetsin, bu imanın en zayıf derecesidir.[Sahih Hadis] - [Müslim rivayet etmiştir] - [Sahih-i Müslim - 49]

Emr-i Bi'l-Ma'rufun Hükmü

Emr-i bi'l-ma'ruf ve nehy-i ani'l-münker, esas itibariyle **farz-ı kifâyedir**. Yani bazı Müslümanlar bu vazifeyi yerine getirdiğinde, diğerlerinden sorumluluk düşer. Ancak hiçbir kimse bu vazifeyi yerine getirmezse, özü bulunmayan bütün mükellefler günahkâr olur.

Emr bil ma'rufun farz-ı ayn olduğu yerler de vardır. Meselâ: Bir yerde bu vazifeyi bir kişiden başka bilen bulunmazsa o bir kişiye emri bilma'rufu ifâ etmek farz-ı ayn olduğu gibi bir babanın evlâdı ile karısına iyiliği emir, kötülüklerden kendilerini nehyetmesi de farz-ı ayndır.

“Dinlemez” Diye Susma!

Âlimler açıkça beyan etmişlerdir ki, bu vazife mükelleflerden tamamen düşmez. Çünkü kişinin görevi, yaptığı nasihatın karşı tarafta etkili olup olmayacağını hesaplamak değildir. Onun vazifesi sadece **doğruyu söylemek ve yanlış uyardırmaktır**.

Nitekim Kur'ân, hatırlatmanın mü'minlere fayda verdiğini bildirir. Bu sebeple yapılan uyarı, karşılık bulmasa bile boşa değildir.

Yaşamıyorsan Bile Söyle

Emr-i bi'l-ma'ruf yapan kişinin, söylediğini önce kendisinin yaşaması elbette çok önemlidir. Bu, sözün tesirini artırır. Ancak bu, vazifenin şartı değildir.

Eğer bir kimse başkasına söylediği şeyi kendisi yapmıyorsa, bu durumda vazifesi düşmez; bilakis iki kat olur: Önce kendine emredecek, sonra başkasına söyleyecektir.

Yani kusuru, vazifeyi terk etmeye değil; **kendini düzeltmeye sebep olmalıdır.**

Müdahalede Fikhî Ölçüler

Bazı âlimler bu hadîsi şöyle açıklamışlardır: Münkeri **el ile düzeltmek** devletin vazifesidir. Çünkü kuvvet kullanma yetkisi ferdin değil, devletindir. Kanunu uygulamak, cezayı vermek, düzeni sağlamak devletin sorumluluğudur. Eğer bu yetki fertlere bırakılırsa, herkes kendi doğrusu adına harekete geçer ve bunun neticesinde zulüm, kargaşa ve anarşi doğar.

Nitekim **Fetâvâ-i Hindiyîye**'de şöyle denilmiştir:

“Emr-i bi'l-ma'ruf; ümerâ tarafından el ile, ulemâ tarafından dil ile, avâm tarafından ise kalp ile yapılır.”

Bu noktada önemli bir incelik daha vardır: Bir insan bir münkeri gördüğünde onu engellemeye gücü yetse bile, eğer bu müdahale daha büyük bir fitneye sebep olacaksa, el ile müdahaleden vazgeçer. Bu durumda diliyle nasihat eder. Eğer bunun da daha büyük zarara yol açacağını kesin olarak biliyorsa, hiç olmazsa kalben buğz eder.

Demek ki burada ölçü sadece güç değil; **hikmettir, neticedir ve fitneyi önlemektir.**

Kendi Alanından Mesulsün

Ayrıca hadiste geçen “sizden kim” ifadesi, bu sorumluluğun herkese ait olduğunu gösterir. Herkes kendi yetki alanında sorumludur.

Nitekim Peygamber Efendimiz (s.a.v) şöyle buyurmuştur:

“Hepiniz çobansınız ve hepiniz güttüğünüzden sorumlusunuz.”

Aile reisi ailesinden, öğretmen öğrencilerinden, idareciler toplumdan sorumludur. Bu sorumluluğun bir yönü de kötülükleri önlemek ve iyiliği yaymaktır.

Nasihat kırmak için değil, kazanmak içindir

Emr-i bi'l-ma'ruf yapan kimsenin, muhatabına karşı **nezaket, rifk ve mülâyemetle** muamele etmesi gerekir. Çünkü bu vazifenin maksadı kırmak değil, **ıslah etmektir**. Sertlik çoğu zaman kapıları kapatır; yumuşaklık ise kalpleri açar.

Bu sebeple, nasihatın üslubu en az içeriği kadar önemlidir. Zira doğru söz, yanlış üslupla söylendiğinde tesirini kaybeder. Ama yumuşak bir dil, en ağır hakikatleri bile kabul ettirebilir.

Nitekim İmam İmam Şafî şöyle buyurmuştur: **“Bir kimse din kardeşine gizlice nasihat ederse, onu gerçekten süslemiş ve değer vermiş olur. Açıkça nasihat ederse, onu rezil etmiş olur.”**

Bu söz, nasihatın adabını ortaya koyan büyük bir ölçüdür. Çünkü insan, hatasının yüzüne vurulmasından değil; **onurunun korunarak düzeltilmesinden** fayda görür.

Nasihat etmek istiyorsan: Kırarak değil, kazanarak konuş, rezil ederek değil, koruyarak düzelt. Çünkü **amaç haklı çıkmak değil bir kalbi kazanmaktır.**

Susmak azabı davet eder

İmâm İmam Nevevî, emr-i bi'l-ma'ruf ve nehy-i ani'l-münker vazifesinin zamanla zayıfladığını, kendi döneminde ise bu vazifeden ancak çok az iz kaldığını ifade eder. Bu tespitten sonra sözüne dikkat çekici bir ikazla devam eder:

Emr-i bi'l-ma'ruf, dinin en büyük kapılarından biridir. Toplumun düzeni, ahlâkın ayakta kalması ve hayrın yayılması ancak bu vazife ile mümkündür. Bu vazife terk edildiğinde ise kötülükler yayılır, sınırlar kaybolur ve iyilik geri çekilir.

Zira kötülükler çoğalıp da onlara engel olunmadığında, azap sadece kötülük yapanlara değil; susanlara da yönelir. Zâlîme mâni olunmazsa, zulüm büyür; zulüm büyüdükçe de ilâhî azabın umuma gelmesi kaçınılmaz hâle gelir.

Hak uğrunda korkma

Bu yolda olan kimse, kendisine itiraz edenin makamından, mevkiinden veya nüfuzundan korkmamalıdır. Zira yardım Allah'tandır. O, dinine yardım edene mutlaka yardım eder; O'na sarılanı doğru yola iletir; O'nun rızası için mücadele edenleri yollarına ulaştırır. Bu yol imtihan yoludur. “İman ettik” demekle bırakılmak yoktur; doğrular ile yalancılar bu imtihanla ortaya çıkar.

Şunu da iyi bilmelidir ki, ecir külfete göredir. Zorluk ne kadar büyükse, mükâfat da o kadar büyüktür. Bu sebeple kişi, birine olan sevgisi, sadakati veya ondan gördüğü itibarı kaybetme korkusuyla emr-i bi'l-ma'rufu terk etmemelidir. Çünkü gerçek sevgi, karşı tarafın dünya menfaatini değil; âhiret selâmetini düşünmektir.

Bir kimsenin dostu, onu âhiretini kurtaracak yola yönlendiren kimsedir; isterse bu nasihat onun dünyasına bir miktar zarar versin. Düşmanı ise, ona dünya menfaati sağlıyor gibi görünüp âhiretini zayi eden kimsedir. Nitekim şeytanın düşmanlığı böyledir.